

Darovito dijete u odgojno-obrazovnom i obiteljskom okruženju

Šnajder, Danijela

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:238706>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Danijela Šnajder

**DAROVITO DIJETE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM I
OBITELJSKOM OKRUŽENJU**

Završni rad

Petrinja, srpanj, 2021.

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ**

Danijela Šnajder

**DAROVITO DIJETE U ODGOJNO-OBRAZOVNOM I
OBITELJSKOM OKRUŽENJU**

Završni rad

Mentor rada:

izv. prof. dr. sc. Jasna Kudek Mirošević

Petrinja, srpanj, 2021.

Sadržaj

SAŽETAK	
SUMMARY	
1. UVOD	1
2. DEFINIRANJE DAROVITOSTI	2
3. KARAKTERISTIKE DAROVITOG DJETETA	3
3.1. Osobine ličnosti	3
3.2. Socio-emocionalni razvoj	6
3.3. Lažna uvjerenja o razvoju darovitosti	9
4. DAROVITO DIJETE I OBITELJ	11
4.1. Uloga obitelji u razvoju darovitosti	11
4.2. Disciplina	12
5. DAROVITO DIJETE I ODGOJNO-OBRAZOVNA USTANOVA	14
5.1. Uloga odgajatelja i stručnih suradnika u razvoju darovitosti	14
6. IDENTIFIKACIJA DAROVITOSTI	18
6.1. Proces identifikacije	18
6.2. Moguće pogreške pri identifikaciji	21
6.3. O programima za darovite	23
7. SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA	26
8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA	27
8.1. Ispitanici	27
8.2. Mjerni instrument i način provođenja istraživanja	30
8.3. Metode rada	31
9. REZULTATI I DISKUSIJA	31
10. ZAKLJUČAK	39
11. LITERATURA	40
IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA	

SAŽETAK

Daroviti pojedinci iz prošlosti ostavili su vječan trag zbog svoje originalnosti i kreativnosti, a kreatori su i budućnosti. Svijet, zahvaljujući iznimnim pojedincima, posjeduje mnoga značajna postignuća. S obzirom na impresivne napretke u svijetu, postoje svakodnevni zahtjevi za novim i originalnim rješenjima te je samim time velika potražnja za kreativnim i talentiranim pojedincima. Društvo u globalu treba voditi brigu o razvoju i usavršavanju potencijala darovitih budućih da o njima ovisi i napredak cjeloukupnog čovječanstva (Pejić i suradnici, 2007). Predškolsko razdoblje ključno je za razvijanje djetetovih potencijala koja se mogu razviti u darovitost, no u tome najvažniju ulogu ima obitelj i odgojno-obrazovni sustav u kojima dijete i provodi najviše vremena. Kako bi razvoj djetetovih sposobnosti bio optimalan, roditelji bi trebali zajedno sa stručnjacima pružati djetetu ono što mu je potrebno. Odgajatelji bi u radu s djecom trebali smatrati svako dijete potencijalno darovito i tako im pristupati. Važno je osposobiti odgajatelje, učitelje te stručne suradnike za rad s darovitima te informirati roditelje i širu društvenu zajednicu kako bi pristup bio adekvatan i stimulirajući. Odgojno-obrazovni sustav prilagođen je prosječnoj djeci, stoga bi trebalo darovitoj djeci pružiti individualni plan i program izrađen od odgajatelja i stručnih suradnika. Potreban je individualni pristup s ciljem cjeloukupnog razvoja budućih da su upravo oni pokretači društva (Adžić, 2011). Djetetove sposobnosti mogu ostati neotkrivene i nerazvijene ukoliko roditelji i odgajatelji ne promatraju djecu i ne osluškaju dječje potrebe (Pavić, 2018). Cilj rada bio je dati doprinos postojećim radovima na temu darovitosti kroz ulogu odgajatelja u kreiranju poticajnog okruženja u radu s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, s posebnim osvrtom na darovito dijete i na važnost uloge obitelji u razvoju darovitosti kod djece predškolske dobi. Potrebno je omogućiti sigurnu okolinu u kojoj će dijete osjećati prihvaćenost i imati priliku za osobni napredak (Adžić, 2011) jer se darovitost razvija u organiziranom, izazovnom i poticajnom okruženju (Pejić i suradnici, 2007).

Ključne riječi: *darovitost, dijete, obitelj, odgojno-obrazovna ustanova, uloga odgajatelja*

SUMMARY

Gifted individuals from the past have left an eternal mark because of their originality and creativity, and they are the creators of the future as well. The world, thanks to exceptional individuals, possesses many significant achievements. Given the impressive progress in the world, there are daily demands for new and original solutions and therefore there is a great demand for creative and talented individuals. Society in global should take care of the development and improvement of the potential of the gifted, since the progress of the entire humanity depends on them (Pejić et al., 2007). The preschool period is crucial for the development of a child's potential, which can develop into giftedness, but the most important role in this is played by the family and the educational system in which the child spends most of the time. In order for the development of the child's abilities to be optimal, parents should together with experts provide the child with what he needs. Educators in working with children should consider each child potentially gifted and thus approach them. It is important to train educators, teachers and professional associates to work with the gifted and to inform parents and the wider community so that the approach is adequate and stimulating. The educational system is adjusted to the average child, so gifted children should be provided with an individual plan and program developed by educators and professional associates. An individual approach is needed with the aim of overall development, since they are the initiators of society (Adžić, 2011). A child's abilities can remain undiscovered and undeveloped if parents and educators do not observe children and do not listen to children's needs (Pavić, 2018). The aim of the paper was to contribute to existing works on giftedness through the role of educators in creating a stimulating environment in working with children with special educational needs, with special emphasis on gifted children and the importance of family role in gifted development in preschool children. It is necessary to provide a safe environment in which the child will feel accepted and have the opportunity for personal progress (Adžić, 2011) because giftedness develops in an organized, challenging and stimulating environment (Pejić et al., 2007).

Key words: giftedness, child, family, educational institution, the role of educator

1. UVOD

Okruženje ima važnu ulogu u djetetovom razvoju te je potrebno obogatiti djetetov svijet od najranije dobi što će itekako utjecati pozitivno na budući razvoj. Kako bi dijete koje je identificirano kao darovito moglo ostati takvo i u kasnijoj životnoj dobi, potrebno je neprestano razvijati njegove sposobnosti (Huzjak, 2006). Okruženje u kojem dijete odrasta treba biti prožeto ljubavlju te osjećajem sigurnosti i prihvaćenosti uz poticanje djetetovih interesa s ciljem razvoja potencijala. Ponekad će ih biti teško slijediti ili ispuniti očekivanja, no što im se pruži više strpljenja, emocionalne topline i obogaćenih aktivnosti to će biti njihov razvoj skladniji i kvalitetniji. Obitelj je djetetovo prvo okruženje te ima važnu ulogu u njegovom razvoju, koji je ponekad vrlo izazovan i zahtjevan (Adžić, 2011). Ozračje u obitelji i odgojno-obrazovnim ustanovama treba omogućiti slobodu i stvoriti prilike da se sva djeca vide i čuju. Darovita djeca teže istraživanju, otkrivanju i provjeravanju, a uloga njihovog okruženja je stvoriti uvjete i usmjeravati dijete do odgovora. Proces istraživačkog učenja, otkrivanja i razvijanja treba biti prožet veseljem, ugodom, zabavom. Darovitom djetetu, kao i svakom drugom, potrebna je roditeljska emocionalna potpora i stručno vodstvo mentora (Crljen i Polić, 2006). Najvažnija smjernica za rad s djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama je tretiranje svakog djeteta kao potencijalno darovitog, pružajući uvjete za optimalan razvoj njegovih mogućnosti bez obzira hoće li ta potencijalna darovitost postati produktivna. Iskustva stečena u ranom djetinjstvu mogu ostaviti trag i za cijeli život, stoga je nužno da ona budu raznolika, kvalitetna i prilagođena specifičnim potrebama svakog djeteta. Kako bi to bilo uspješno, osim obitelji, važnu ulogu imaju odgajatelji koji su većinom osposobljeni za rad s prosječnom djecom (Crljen i Polić, 2006).

Darovitost je potrebno sustavno poticati od najranije dobi kako bi imalo širok opseg iskustva i uvjete za daljnji razvoj sposobnosti, stavova i znanja. O okolinskim čimbenicima ovisi koliko će i koji dio njihovog potencijala biti izražen u izvanrednim postignućima (Sindik, 2010).

2. DEFINIRANJE DAROVITOSTI

Kada je riječ o djeci s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, dokazano je da je nakon rada s osobama s oštećenjem sluha, najteže raditi s darovitim osobama (Nikčević-Milković i sur., 2016). „Darovito dijete zasigurno jest ono koje hoće i može više, koje nas svojom zahtjevnosću i osebnim značajkama stalno navodi na pitanje *Što ću s njim?*” (Cvetković-Lay, 2010, str. 24.). „Darovitošću se smatra urođena sklonost i sposobnost kojom objašnjavamo zašto netko postiže natprosječne rezultate na znanstvenom, praktično-tehničkom ili umjetničkom području” (Krafft i Semke, 2008, str. 8.). „Darovitost je sklop osobina koje omogućuju pojedincu da dosljedno postiže izrazito iznad prosječan uradak u jednoj ili više aktivnosti kojima se bavi, te da taj uradak predstavlja značajan kreativni doprinos području u kojemu se javio” (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998, str. 27.). Daroviti su oni koji postižu rezultate na testovima inteligencije kakve može samo 2.5% populacije (Čudina-Obradović, 1990). Crljen i Polić (2006) navode da u ukupnoj populaciji postoji potencijalno darovite djece između 15 do 20%, a visoko nadarene između 3 i 5%. Prema Gagné (2005) osoba je darovita ako ima i koristi sposobnosti u minimalno jednom području te se kao takva nalazi među 10% najboljih vršnjaka (Burušić i sur., 2019).

„Uobičajeno je, i među nestručnjacima najviše ukorijenjeno, shvaćanje nadarenosti kao potencijala, mogućnosti, obećanja neke buduće produkcije, budućeg stvaralaštva” (Čudina-Obradović, 1990, str. 7.). Odgajatelji definiraju darovitu djecu kao onu koja stvari rade prije, brže, drugačije i uspješnije od svojih vršnjaka te onu koja u tome imaju bolja i viša postignuća (Cvetković-Lay, 2010).

„Osnovne su postavke suvremenog shvaćanja nadarenosti:

1. nadarenost nastaje i razvija se,
2. utjecaji na nastanak i razvoj nadarenosti su višestruki,
3. razvijanje nadarenosti je dugotrajan proces” (Čudina-Obradović, 1990, str. 71.).

3. KARAKTERISTIKE DAROVITOG DJETETA

3.1. Osobine ličnosti

Nakon što je ukratko definirana darovitost, potrebno je i opisati karakteristike darovite djece i što ih čini toliko specifičnim. Prirođena dispozicija nije dovoljna za naprosječna postignuća u nekom području. Kako bi se potencijalna darovitost pretvorila u visoko razvijene kompetencije, potrebni su okolinski i osobni povoljni čimbenici. Karakteristike darovitih uočljive su od rane dobi, no o njima i samom području darovitosti ovisi kako će se ta darovitost manifestirati (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Hoće li se potencijalna darovitost transformirati u produktivnu, ovisi o okolini i osobnosti djeteta (Skupnjak, 2019). Vlahović-Štetić (2007) navodi četiri karakteristike kao ključne za ostvarenje potencijalne darovitosti: otvorenost prema novom iskustvu, pozitivna slika o sebi, autonomija te otpornost na stres. Kada je riječ o osobinama postoje različite kombinacije i sklopovima osobina, no daroviti ih ne pokazuju cijelo vrijeme niti svako darovito dijete ima sve navedene (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Rano sazrijevanje, intenzivna motivacija za određenim područjem, kvalitativna različitost u misaonim procesima neke su od specifičnosti darovitog djeteta zbog čega već između treće i pete godine života svladava vještine primjerene djetetu prvog ili drugog razreda osnovne škole (Cvetković-Lay, 2010).

Neka istraživanja britanske Nacionalne udruge za darovitu djecu (1987.) navode da roditelji, među prvim znakovima darovitosti svoje djece najčešće uočavaju sljedeće:

- Treba im manje sna nego drugoj djeci
- Vještije koordiniraju oko-ruku i izrazitije su im manipulativne vještine
 - Pokazuju napredan jezični razvoj (Cvetković-Lay, 2010, str. 77.).

Darovito dijete može karakterizirati velika intelektualna znatiželja, snažna ustrajnost i koncentracija, veliki broj neobičnih i maštovitih ideja uz brzo i lako učenje, istančano uočavanje detalja, preferiranje samostalnog rada i visoka očekivanja od samoga sebe te vođenje i usmjeravanje drugih (Cvetković-Lay, 2010).

Lako razumiju nove ideje i lako pamte, uživaju u izazovima te planiranju i pronalasku novih ideja, preferiraju druženje sa starijima, potrebna im je stalna stimulacija, imaju izraženu empatiju za druge ljude, razvijen smisao za humor. Oni svijet doživljavaju drugačije, originalni su i živahnog uma, uočavaju detalje koje druga djeca ne primjećuju. Imaju napredne intelektualne sposobnosti, uvjerljive argumente kako bi ostvarili što su naumili te mogu imati snažne interese za pojave i aktivnosti koje uglavnom ne zanimaju njihove vršnjake (Barbarić, n.d.). Njihova velika radna energija nadovezuje se na široki spektar znanja koji posjeduju. Na osebujan način rješavaju probleme i samostalno otkrivaju te im je potrebna minimalna strukturirana podrška zbog snažne unutarnje motivacije. Karakterizira ih strast i zanos, opsesivan interes za specifično područje (Sindik, 2010). Ono što ih još karakterizira je otpornost na stres, orijentiranost prema budućnosti i novom iskustvu, pozitivna slika o sebi, intrinzična motiviranost i ustrajnost u radu s obzirom na veliku radnu energiju (Jurasić, 2013). Snažnu intrinzičnu motivaciju za rad iskazuju svojom upornošću i usmjerenošću prema određenom cilju (Skupnjak, 2019). Darovita djeca su često samokritična, prirodno znatiželjna, kreativna, guraju se preko granica izdržljivosti, osjetljivi su na pravdu i osjećaje drugih. Razmišljaju o svjetskim problemima zbog čega su često zabrinuti i povučeni u svoj svijet (Bakoš i Kovačić, 2013). Imaju razvijenu metakogniciju, dugotrajnu i duboku koncentraciju, visoki stupanj određene sposobnosti (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Dugo zadržavaju pažnju, mogu riješiti problem na više načina, razumiju apstraktne pojmove (OŠ Tina Ujevića, 2017).

Drugačiji su od vršnjaka po svojoj snažnoj znatiželji, upornosti, osjećajnosti (OŠ Tina Ujevića, 2017). E.Winner (1996) ističe da se darovita djeca razlikuju od svojih vršnjaka po neovisnosti o mišljenju drugih i preferiranju samostalnog rada (Cvetković-Lay, 2010).

Po čemu se darovita djeca još razlikuju od druge djece? Osim bržeg razvoja i potrebne minimalne strukturirane podrške, postoje tri karakteristične osobine u odnosu na ostalu djecu:

1. Rano sazrijevanje- brže ovladavanje i lakši napredak u nekom području od prosječnog djeteta.

2. Otpočetak „pjevu svoju pjesmu“- potrebna im je minimalna pomoć i podrška okruženja kako bi ovladali područjem koje ih zanima, samostalno uspijevaju ovladati materijom koja je dio područja njihovog interesa.

3. Zanos u ovladavanju vještinama- darovita djeca posjeduju snažnu unutarnju motivaciju za ovladavanjem određenim područjem što je u kombinaciji s lakoćom učenja put do visokih postignuća. Povećan im je interes za samostalnim učenjem dok je smanjena podložnost tuđim mišljenjima (Cvetković-Lay, 2010).

Unatoč brojnim navedenim pozitivnim osobinama darovitost povlači za sobom moguće negativne osobine kao što je težnja prema perfekcionizmu kao vlastitom mjerilu uspješnosti, propitivanje autoriteta i pravila, otpor prema rutini te potreba za samostalnim aktivnostima (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Mogu biti nestrpljivi, suprotstavljati se standardnim postupcima ili pravilima, osjećati dosadu prilikom ponavljanja već usvojenoga. Budući da su perfekcionista, imaju potrebu da odrade sve kako su si zamislili (OŠ Tina Ujevića, 2017). Skloni su nametati samima sebi visoka očekivanja što dovodi do perfekcionizma, a time ponekad i do frustracija, anksioznosti ili potištenosti (Skupnjak, 2019).

Kada je riječ o snažnoj motivaciji i ustrajnosti, darovita djeca su vrlo marljiva i posvećena svojim interesima i unatoč preprekama će uživati u tom procesu i naporno raditi. Njihov perfekcionizam, bez obzira na negativnu konotaciju, dovodi ih do visokih postignuća (Cvetković-Lay, 2010).

Osobine ili ponašanja koja opažamo u nekih darovitih, a mogu im otežavati razvoj i prilagodbu su:

- perfekcionizam kao posljedica visokih vlastitih mjerila uspješnosti
- dojam lijenosti ili nemarnosti zbog otpora prema rutinskome radu, ponavljanju, vježbi, mehaničkim radnjama i prejednostavnim zahtjevima, ali i zbog sporoga, temeljitog i detaljističkog napredovanja u područjima za koje su daroviti zainteresirani
- tendencija „kompliciranja”, nezadovoljstvo jednostavnim i očitim rješenjima, neuspješnost u jednostavnim zadacima
- izrazita potreba za samostalnom i usamljениčkom aktivnošću ili razmišljanjem zbog (pre)velike kritičnosti prema sebi i drugima te specifičnih interesa koje ne mogu razmijeniti s vršnjacima
- otpor sudjelovanju u određenim razrednim aktivnostima ili aktivnostima u skupinama npr. onima koje procjenjuju neizazovnim, rutinskim
 - kompetitivnost, osjećaj suparništva prema vršnjacima
- tendencija propitivanja nametnutoga autoriteta, svih postavljenih pravila, običaja (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016, str. 15.).

3.2. Socio-emocionalni razvoj

Roditelji, kao djetetovi prvi i najvažniji učitelji, trebali bi pratiti razvoj djeteta i znakove potencijalnih sposobnosti. Osim urođenih dispozicija i osobina ličnosti, važnu ulogu u razvoju djeteta imaju i okolinski čimbenici (Jurasić, 2013). Ukoliko okolina ima previsoka očekivanja, dijete se može osjećati preopterećenim te reagirati otporom ili smanjenim uspjehom. Drugoj djeci ponekad mogu biti vrlo naporni svojim čestim propitkivanjem ili izraženim sposobnostima, no njihova neprestana znatiželja im se ne smije zamjeriti (OŠ Tina Ujevića, 2017). Iako su tjelesno poput svojih vršnjaka, intelektualno su poput odraslih (Skupnjak, 2019). Njihov neproporcionalan socio-emocionalni razvoj je potrebno uskladiti s iznadprosječnim kognitivnim sposobnostima u čemu važnu ulogu imaju roditelji i odgojno-obrazovni djelatnici (Skočić Mihić, 2016).

Emocionalni razvoj uglavnom dolazi nakon intelektualnog zbog čega se mogu pojaviti socijalne i emocionalne teškoće (Skupnjak, 2019). Iz toga razloga njihov socio-emocionalni razvoj je u nerazmjeru s intelektualnim (Bakoš i Kovačić, 2013) što je još više izraženo jer okruženje često više pažnje posvećuje intelektualnom nego socio-emocionalnom razvoju, iako je oboje važno za cjelovit i skladan razvoj (Skupnjak, 2019). Pojava emocionalnih teškoća ne mora nužno proizlaziti iz darovitosti, već što su neshvaćeni od strane vršnjaka i ostalog okruženja zbog čega darovito dijete može biti potišteno, imati negativnu sliku o sebi i biti osjetljivo na neuspjeh (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Ponekad se prirodno ističu zbog čega ih često druga djeca doživljavaju umišljenima ili nepristojnima. S druge strane, darovita djeca ponekad izbjegavaju kontakt s vršnjacima zbog njihovih smanjenih sposobnosti. Neozbiljnost i prespori tempo su glavni razlozi zašto ne preferiraju kontakt s njima. Skloniji su društvu sebi sličnih ili starijih od sebe. Iako je to tako, ponekad su povrijeđeni zbog neprihvaćenosti od strane okoline što može izazvati socio-emocionalne teškoće kao što su povučenost, delikvencija ili burne reakcije (Bakoš i Kovačić, 2013).

Moguće emocionalne teškoće kao što su povlačenje u sebe, manjak samopouzdanja i osjećaj neprihvaćenosti te snažne emocionalne reakcije čak i na najmanji neuspjeh proizlaze često iz neprikladnoga odnosa okruženja prema darovitoj djeci. Moguće socijalne teškoće mogu biti osjećaj osamljenosti ili izoliranosti, sukoba i neprihvaćenosti od strane vršnjaka te nedostatka ili gubitka prijatelja (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Njihova povećana osjetljivost može biti razlog određenih poteškoća kao što su nagomilane nesvjesne emocije, povećana samosvijest o različitosti te visoka očekivanja od sebe i drugih. Povišeno su osjetljivi na kritike budući da im je uspjeh vrlo važan te njihovom okruženju zadržavanje misli i osjećaja može biti neprivlačno. Iako je stres u ovom užurbanom načinu života prisutan svakodnevno, kod darovitih povećava emocionalnu nestabilnost (Skupnjak, 2019). Mogu imati unutarnje sukobe kao posljedicu prevelikog razmjera intelektualnog i socio-emocionalnog razvoja te se povlačiti u sebe jer se ne osjećaju prihvaćeno. Zbog toga se mogu osjećati izolirano, usamljeno (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Darovita djeca mogu biti osjetljiva i ranjiva iz razloga što se previše pozornosti posvećuje njihovim postignućima i vještinama dok se osjećaji zanemaruju ili okruženje može imati negativne reakcije pa se povlače u sebe i svoje specifičnosti mogu smatrati manom. Počinju biti nesigurni i imati manjak povjerenja u druge. Iako je svako dijete specifično na svoj način, darovita djeca imaju neke osobitosti koje su u skladu s njihovim ponašanjem te za njih same većinom ne predstavljaju poteškoće ili prepreke, već više za njihovo okruženje poput vršnjaka, obitelji ili odgojno-obrazovne ustanove. Unatoč svojim sposobnostima ponekad se ne znaju nositi s emocijama te se zna dogoditi da s ciljem prilagođavanja okruženju prikrivaju svoje sposobnosti (Cvetković-Lay, 2010).

S jedne strane, darovita djeca često bježe u „djetinjasto ponašanje” pritisnuta visokim očekivanjima roditelja, a roditelje, odgajatelje, a kasnije i učitelje, s druge strane, najviše smeta to što ona:

- (pre)brzo shvaćaju nove ideje i ono što je u podtekstu;
- „preskaču” uobičajene faze u učenju i razvojne stupnjeve;
- uspijevaju sudjelovati u dvije do tri aktivnosti istodobno;
- slušaju samo dio objašnjenja ili izgledaju kao da uopće ne slušaju i da nisu voljni učiti;
- imaju neke opsesivne interese i vrlo su duboko i dugo usredotočeni na njih, a sve ostalo ih ne zanima;
- imaju vrlo široke interese za sve – sve vrijeme, što ih čini napornima;
- njihovi razvijeni koncepti i ideje nisu u skladu s njihovim motornim vještinama što dovodi do nemogućnosti praktičnog ostvarenja zamisli (Cvetković-Lay, 2010, str. 87.).

Potrebno je biti umjeren s pohvalama kako ne bi smatrali da je njihov postupak ili uradak važniji od njih samih (OŠ Tina Ujevića, 2017) uz emocionalnu podršku i to barem od jedne osobe u koju imaju potpuno povjerenje ili osjećaj privrženosti. Pokazati razumijevanje za njihove probleme te pružiti pomoć u samostalnom rješavanju koliko god se problem činio nelogičan ili pretjeran (Cvetković-Lay, 2010). Omogućiti primjerenu podršku s ciljem potpunog ostvarenja potencijala (Skočić Mihić, 2016). Pokazati da je prihvaćeno kao cjelina, sa svime što ono jest te da se ponekad u životu dogodi neuspjeh koji je sastavni dio uspjeha. Potrebno im je omogućiti druženje s vršnjacima zbog razvoja tolerancije i prihvaćanja različitosti, ali i s djecom koja imaju slične interese i sposobnosti kao oni (Jurasić, 2013). Emocionalna samoregulacija ima utjecaja na životni uspjeh, posebice kod darovitih. Naime, njihova visoka motiviranost i intenzitet rada mogu biti prepreka u odnosu s okruženjem, stoga je potrebno razvijati toleranciju kako bi se prihvatile različite sposobnosti bez njihove kontrole (Cvetković-Lay, 2010).

Trebali bi osjećati uvažavanje osjećaja, stavova i postupaka od okoline koja ima ulogu da dijete ohrabruje u njegovim pokušajima pa makar i ne uspio. Prihvaćati njegovu autentičnost te mu pomoći u izražavanju svih osjećaja. Najvažnije je pružati puno nježnosti i bliskosti (Bakoš i Kovačić, 2013).

3.3. Lažna uvjerenja o razvoju darovitosti

Postoji mnogo lažnih uvjerenja i predrasuda o darovitoj djeci koje su ponekad nesvjesne i duboko ukorijenjene. Potrebno ih je eliminirati iz odgoja i obrazovanja darovitih neovisno o iskustvu jer je svako dijete jedinstveno i priča za sebe.

Najčešće mitove i predrasude o darovitoj djeci proučila je E. Winner (1996):

- Darovitost u bilo kojem području uvjetovana je visokim kvocijentom inteligencije - iako mogu biti umjetnički daroviti, to ne znači ujedino da posjeduju i visoku razinu inteligencije. Darovitost je ponekad odvojena od kvocijenta inteligencije, što potvrđuju osobe pod nazivom *idiot savant* koje karakterizira iznimno nizak IQ uz visoku darovitost u nekom području.
- Djeca nadarena za školska postignuća imaju opće intelektualne sposobnosti koje im omogućuju da budu darovita u svim školskim postignućima - vrlo su rijetka djeca darovita u svim područjima, često je to jedno određeno područje. Moguće je biti darovit u jednom školskom području te istovremeno imati poteškoće u nekom drugom području.
- Darovita djeca imaju visoke sposobnosti u akademskom području, dok su ona s visokim sposobnostima u umjetničkom području talentirana djeca - za to nema znanstvene potvrde te se često talent smatra rezultatom razvoja i treniranja urođenih sposobnosti.
- Darovitost je u potpunosti urođena/Darovitost je u potpunosti rezultat truda i rada - djeca koja su rođena s iznimnim sposobnostima mogu brže napredovati, no to ne isključuje važnost truda i vježbanja. Visoka motiviranost je rezultat darovitosti, a ne uzrok iste. Darovito dijete karakterizira ubrzani razvoj i prijevremeno sazrijevanje u jednom području. Potrebna im je minimalna podrška okruženja jer samostalno otkrivaju neobične načine za rješavanje problema. Kod darovitih postoji kombinacija opsesivnog nagona i sklonosti za ovladavanjem određenim područjem.
- Darovitu djecu stvaraju preambiciozni roditelji koji djecu previše forsiraju - roditelji ne stvaraju darovitost kod djece, ali je potrebna njihova podrška i ohrabrenje te prilagodba djetetu. Roditelji mogu prevelikim fokusiranjem na postignuća zatamiti potencijal djeteta.

- Darovita djeca su bolje adaptirana, popularnija i sretnija od prosječne djece - iznimno darovita djeca su zapravo izolirana, osim kada provode vrijeme sa sebi sličnima. Čak štoviše, postoji mogućnost da imaju nisko samopouzdanje ili da su arogantni prema drugima.
- Sva djeca su darovita i nema potrebe za obogaćenim programima ili akceleracijom tijekom školovanja - „Darovitost, a posebno ona iznimna, stvara i posebne obrazovne potrebe upravo kao i mentalna retardacija i neke poteškoće u razvoju i učenju” (Cvetković-Lay, 2010, 32.). Moglo bi se reći da je to jedna vrsta diskriminacije prema darovitimima jer nisu sva djeca darovita, a onaj koja jesu je potrebno dodatno obrazovanje jer imaju veliku potrebu za izazovnim i obogaćenim aktivnostima.
- Darovita djeca postaju slavni i kreativni pojedinci u odrasloj dobi - nije neobično da okruženje prepozna darovitu djecu kao istaknute pojedince u odrasloj dobi, ali često sagore prije tog doba ili promijene područje interesa. Nesumnjivo su kreativni i sposobni, ali ne moraju to biti na globalnoj razini jer to ovisi o mnogo čimbenika kao što je osobnost, motivacija, mogućnosti te o samom okruženju u kojem se dijete nalazi (Cvetković-Lay, 2010).

Deset najčešćih zabluda o darovitosti

- sva su djeca darovita
- darovita djeca uspjet će u životu bez obzira pružamo li im potporu ili ne
 - darovita djeca vole školu i dobivaju dobre ocjene
 - izdvojimo li darovitu djecu u posebnu skupinu, postat će snobovi
- darovita djeca dolaze uglavnom iz obrazovanih i situiranih obitelji
- darovita djeca nisu svjesna da su „drukčija” dok im to netko ne kaže
 - darovitu djecu treba zaposliti, inače će postati lijena
 - učitelji vole imati darovitu djecu u razredu
 - darovita su djeca dobra u svemu što rade
- posebni programi za darovite su „elitni” (Adžić, 2011, str. 173.).

4. DAROVITO DIJETE I OBITELJ

4.1. Uloga obitelji u razvoju darovitosti

Obitelj ima ulogu pomagača u daljnjem razvoju djeteta te je potrebna ravnoteža između preniskih i previsokih očekivanja koje obitelj stvara od najranije dobi djeteta. Od ranog djetinjstva je potrebno zapažati djetetov razvoj i potrebe jer je njihova svijest o okruženju puno veća nego što su to u stanju pokazati. Potrebna je emocionalna povezanost dojenčeta s njemu bliskim osobama te određene vještine trebaju stjecati još od dojenačke dobi. U radu je ranije navedeno da obitelj ne stvara darovitost kod djece, ali je njihova uloga u djetetovom razvoju bez obzira na to vrlo važna.

Obiteljsko ozračje trebalo bi obuhvaćati usmjerenost na dijete i visoka očekivanja, ali umjereno i nenametljivo kako dijete ne bi osjećalo da je ljubav obitelji uvjetovana njegovim uspjehom. Pružati im prilike za razvoj neovisnosti kako bi uspješno prevladali izazove te slijedili vlastite interese (Cvetković-Lay, 2010). Darovito dijete će se isticati u obitelji bez obzira na broj djece u toj obitelji (Kuljašević, 1999), no potrebno je sigurno i ohrabrujuće okruženje u kojem nema uspoređivanja s drugom djecom (Marcinel, 2013). Osjećaj nepravde, zapostavljenosti ili manje vrijednosti može se pojaviti kod ostale djece unutar obitelji, no to se najčešće događa u slučaju forsiranja darovitog djeteta (Čudina-Obradović, 1990). Osim poticajne okoline, potreban je i splet okolnosti koji obuhvaća naslijeđene predispozicije i kritični period u kojem se može iskazati darovitost. Potrebno je široko iskustvo svakoga dana s ciljem razvoja sposobnosti, ali i osjećaj sigurnosti i prihvaćenosti. Iako ne postoji idealni odgoj darovite djece, roditelji bi trebali biti nenametljivi i neautoritarni te pružati toplinu i odgovarajuću skrb (Marcinel, 2013).

Kada roditelji počnu uviđati da je njihovo dijete drugačije, dolazi do nedoumica i osjećaja nemoći. Nailazit će na razna mišljenja okoline, no potrebna im je podrška profesionalaca s kojima će zajedno ponuditi djetetu adekvatnu pomoć i podršku (Kuljašević, 1999). Zbog djetetovih specifičnih potreba mogu se osjećati frustrirano i bespomoćno te im je potrebna stručna podrška (Barbarić, n.d.). Iako prolaze kroz mnoge prepreke, nesigurnosti i dvojbe tijekom osiguravanja primjerenog odgojno-obrazovnog rada za vlastito dijete, njihov je zadatak uočavati i razvijati djetetove interese i potrebe (Cvetković-Lay, 2010).

Jedna od zabluda o razvoju darovitosti vezana je za socio-ekonomski i obrazovni status roditelja. Socio-ekonomski ili obrazovni status roditelja nema ključnu ulogu u razvoju djetetovih potencijala već prema Roedell i sur. (1980), važniji je aktivni angažman roditelja u odgoju djece nego njihov stupanj obrazovanja ili ekonomske moći (Čudina-Obradović, 1990). Za pružanje poticajnog okruženja i kvalitetne brige o djetetovim sposobnostima nužno je da roditelji pokazuju i primjenjuju:

1. emocionalnu toplinu i samopouzdanje,
2. pozitivne stavove prema učenju, obrazovanju, znanju,
3. visoka očekivanja od sebe i svoje djece,
4. interes za uspjeh djeteta (prate razvoj i rezultate, pokazuju poštovanje za trud i uspjeh djeteta, ohrabruju, ispravljaju, nude pomoć),
5. primjenjuju demokratske, ali jasne metode discipliniranja (zahtjevi su u obliku logičnih objašnjenja, dosljedni u traženju da se zahtjevi poštuju, mjere discipliniranja su blage, nikad fizičko kažnjavanje) (Čudina-Obradović, 1990, str.79.).

4.2. *Disciplina*

Iako su darovita djeca često samostalna u radu, potrebne su im granice i pravila kako bi imali osjećaj sigurnosti, lakšu samokontrolu i razvijali pozitivne oblike ponašanja. Odgoj darovitih je vrlo izazovan, a disciplina je jedna od ključnih stavki. Svakoj djeci, pa tako i darovitoj, potrebne su granice. Disciplina će djetetu pomoći da usvoji određene životne vrijednosti za život u zajednici čime će i odnosi s drugima biti kvalitetniji. No postoji razlika između discipline i kažnjavanja djeteta koje se ne bi trebalo primjenjivati. „Treba upamtiti da zbog preosjetljivosti darovita djeca čak i male tjelesne i verbalne kazne mogu dugoročno loše doživjeti” (Cvetković-Lay, 2010, str. 152.).

Ukoliko postoji dogovor, važno je da je roditelj dosljedan (OŠ Tina Ujevića, 2017). Pravila i granice je potrebno jasno argumentirati, ali i ostati dosljedan jer će ih oni zbog svoje znatiželjne naravi često provjeravati (Cvetković-Lay, 2010). Sva djeca, pa tako i darovita, vole istraživati ograničenja te se ona mogu dogovoriti zajedno s djetetom koje najbolje može upoznati posljedice svojih postupaka na prirodan način. Važno je da roditelji budu dosljedni kako bi zadržali autoritet i ne izgubili osjećaj povjerenja koje dijete ima u njih.

Treba znati jasno pravila i granice, a posljedice bi trebale biti prirodne. „Temeljno pravilo u odgoju darovite djece jest to da se, što je moguće više, dopuštaju prirodne posljedice nekog postupka, umjesto da se za te postupke disciplinske mjere nameću proizvoljno” (Cvetković-Lay, 2010, str. 150.). Iako su prirodne posljedice poželjne, ponekad se jednostavno ne bi smjele dopustiti jer mogu biti opasne ili neprikladne.

Postavljanje granica obuhvaća zajednički dogovorene i postavljene granice i očekivanja koje usmjeravaju dijete prema poželjnim oblicima ponašanja te stvaraju osjećaj sigurnosti i predvidljivosti (Cvetković-Lay, 2010). Jasno objasniti koja su pravila ili granice kako ne bi došlo do nesporazuma (OŠ Tina Ujevića, 2017). Ponekad će testirati granice roditelja, ali unatoč tome više im odgovara autoritet roditelja. Svakom djetetu su potrebne jer nemaju još, bez obzira na iznimne sposobnosti, dovoljno iskustva za kvalitetno rasuđivanje (Cvetković-Lay, 2010).

Djeci uvijek treba dati mogućnost izbora kako bi razvijali osjećaj kompetentnosti i samopouzdanje, no isto tako i da usvajaju preuzimati odgovornost za vlastite postupke i odabire (OŠ Tina Ujevića, 2017). Mogućnost izbora pruža se radi razvijanja samodiscipline i kako bi se smanjili mogući sukobi (Cvetković-Lay, 2010). Potrebno je reagirati prvo na djetetove potrebe, a onda na ponašanje. Poticati poželjne oblike ponašanja te razgovarati o djetetovom ponašanju, a ne kritizirati njega samoga. Mnogo je učinkovitije koristiti *ja poruke* nego prigovarati ili kritizirati. Potrebno je da dijete spozna kako su kontinuitet i samodisciplina ključ uspjeha (OŠ Tina Ujevića, 2017).

Teškoće u postavljanju granica i discipline javljaju se zbog toga što je dijete u nekim područjima vrlo zrelo čime mu je omogućena autoritativna uloga te odrasli imaju nedoumice hoće li darovito dijete tretirati kao dijete ili odraslu osobu (Čudina-Obradović, 1990). Disciplina ne bi trebala imati negativnu konotaciju već biti put prema osiguranju djetetove sigurnosti te razvoju njegovog samopoštovanja i radnih navika (Cvetković-Lay, 1995). Dug je proces u razvoju discipline, no uz adekvatnu podršku i pomoć to je moguće.

5. DAROVITO DIJETE I ODGOJNO-OBRAZOVNA USTANOVA

5.1. Uloga odgajatelja i stručnih suradnika u razvoju darovitosti

U odgoju darovite djece postoje određeni izazovi i zahtjevi za koje većina roditelja nije u potpunosti pripremljena što može biti zbunjujuće i iscrpljujuće (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Odgoj darovitih roditeljima je svakodnevni izazov, no oni imaju ključnu ulogu u razvoju darovitosti (Skočić Mihić, 2016) te su ravnopravni sudionici u stvaranju kvalitete vrtića (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Roditelji su neprocjenjivi prvi izvor informacija o potencijalno darovitoj djeci, budući da imaju priliku svakodnevno opažati kako se njihovo dijete ponaša u raznolikim situacijama. Unatoč tome što roditelji nisu stručnjaci, najbolje poznaju karakteristike i interese svoga djeteta te bi ih trebalo uključiti u proces identifikacije i pružanja podrške djetetu kao i sve ostale sudionike tog procesa (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

S druge strane, bitna je uloga i odgojno-obrazovnih djelatnika kako bi se darovitost dalje razvijala iz razloga što oni provode mnogo vremena s djecom (Skočić Mihić, 2016) te imaju priliku promatrati i uspoređivati dijete, za razliku od roditelja, unutar vršnjačkih skupina (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). U odgojno-obrazovnim ustanovama potrebna je podržavajuća klima, suradnja s roditeljima kako bi dobili informacije o djetetu te im pružili podršku u roditeljstvu. Potrebno je informirati roditelje o specifičnim ponašanjima djeteta u koja nemaju uvid te ponuditi savjete kao profesionalci o prikladnom pristupu i odgoju darovitih (Skočić Mihić, 2016).

Odgojno-obrazovne ustanove imaju zadatak pružiti podršku i konkretne savjete te ih osvijestiti o utjecaju cjeloukupnog okruženja na darovito dijete. Dobrobit darovitog djeteta ostvaruje se partnerskim odnosom svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa koji uključuje razmjenu informacija o djetetu, omogućivanje roditeljima aktivno sudjelovanje u odgojno-obrazovnom procesu te uvid u neposredan rad s djecom za koji je potrebno uzeti u obzir i njihove ideje u planiranju odgojno-obrazovnog procesa, osnaživanje roditeljskih kompetencija te omogućivanje roditeljima vrednovanje kvalitete odgojno-obrazovne podrške i rad s darovitim djetetom.

Ukoliko roditelji teško prihvaćaju darovitost, potrebno im je pružiti podršku i ohrabriti ih u prihvaćanju posebnosti djeteta. S druge strane, postoje roditelji koji neprestano ističu darovitost čime dolazi do izostanka prikladnog djelovanja u razvoju djeteta. Potrebno ih je osvijestiti o negativnim posljedicama pretjeranog isticanja postignuća, a ukazati na važne odgojne postupke koji doprinose dobrobiti djetetovog razvoja. Međusobno uvažavanje i povezanost obitelji s odgojno-obrazovnim ustanovama može rezultirati pozitivnim djetetovim razvojem. Savjetodavna podrška roditeljima od strane stručnjaka uvelike doprinosi lakšem prihvaćanju djetetove darovitosti te olakšava mnoge izazove i zamke u samom roditeljstvu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Nužno je profesionalno usavršavanje u radu s darovitima te suradnja među svim nositeljima odgojno-obrazovnog procesa u radu s istima. Odgojno-obrazovna ustanova ima zadatak otkriti, razvijati te kontinuirano pratiti i vrednovati njihove sposobnosti i postignuća. Odgojno-obrazovna ustanova i obitelj trebaju biti međusobno povezani i podržavati se kako ne bi došlo do zanemarivanja ili neiskorištenosti potencijala darovitih (Zrilić i Marin, 2017) te bi odgojno-obrazovne ustanove trebale biti otvorene prema institucijama i organizacijama u užoj i široj zajednici (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Glavna uloga odgajatelja, učitelja i stručnih suradnika unutar odgojno-obrazovnih ustanova je osigurati sustavnu podršku darovitoj djeci i učenicima provođenjem identifikacije, različitim oblicima podrške te vrednovanjem i izvješćivanjem o napretku, tijeku i ishodima učenja darovitih. Posebnu važnost ima tim za darovite u svakoj odgojno-obrazovnoj ustanovi koji osniva ravnatelj ustanove te osim njega sudjeluju odgajatelji, učitelji razredne i predmetne nastave, psiholog i pedagog te po potrebi logoped, edukacijski rehabilitator ili socijalni pedagog, knjižničar i vanjski stručnjaci – mentori. Svaka odgojno-obrazovna ustanova ima dužnost osnovati tim za darovite. Psiholog je voditelj tima te postoji mogućnost uključivanja roditelja čija međusobna suradnja ovisi o potrebama djeteta te o samoj roditeljskoj spremnosti i kompetenciji, a može se uključiti i darovito dijete sukladno svojim mogućnostima i ulozi (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

ULOGA ODGAJATELJA

- Redovito i sustavno prati napredovanje, procese učenja i razvojne ishode djece te uočava znakove u ponašanju koji upućuju na darovitost, pri čemu se koriste razvojno primjerenim alatima za formativnu procjenu.
- Nominira potencijalno darovitu djecu na temelju uočenih znakova u ponašanju i analize dječjih uradaka.
 - U suradnji s timom za darovite osmišljava, planira i uvodi prikladna iskustva učenja i oblike podrške koji fleksibilno odgovaraju na uočene potrebe darovite djece, omogućavaju razlikovnost i obogaćivanje iskustva.
 - Prati i dokumentira napredovanje djeteta radi osiguravanja primjerenih poticaja i podrške.
- Potiče razmjenu informacija o dječjem napretku s članovima obitelji i zajedno s njima planira odgojno-obrazovnu podršku djetetu.
- Aktivno sudjeluje u kreiranju završnoga mišljenja tima za darovite koju dijete prenosi u viši stupanj odgoja i obrazovanja ili u drugu ustanovu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016, str. 45.-46.).

Uloga odgajatelja je prepoznati i priznati darovitost djeteta, priznati ukoliko je nedovoljno kompetentan za to područje te potražiti pomoć i podršku kako bi se to prevladalo uspješno. Osobine koje bi odgajatelj u radu s darovitimima trebao imati odnose se na energičnost, kreativnost, humorističnost, strpljivost te usmjerenost na djetetove snage. Ozračje u skupini u kojoj se dijete nalazi trebalo bi kod djeteta stvarati osjećaj sigurnosti i razumijevanja, mogućnost da pronađe odgovore na svoja složena pitanja te olakšati uključivanje u zajedničke aktivnosti bez izostanka zabave koja je svima potrebna (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998).

„Njegova je osnovna uloga vođenje nadarenog pojedinca u svladavanju sve složenijih vještina i usvajanju sve apstraktnijih oblika reprezentacije znanja, i to tako da kroz rastući osjećaj uspješnosti postiže sve veću predanost i potpunu intrinzičnu motivaciju” (Čudina-Obradović, 1990, str. 84.).

Odgajatelji se trebaju stručno osposobiti za rad s darovitom djecom kako bi što kompetentnije poticali njihov razvoj te bi pri uočavanju darovite djece trebali obratiti pozornost na djecu koja sve obavljaju na iznimno visokoj razini, na djecu koja imaju problema u ponašanju te na djecu koja su povučena i ne privlače pozornost odgajatelja (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998). Odgajatelji imaju ulogu pomagača i savjetnika u sagledavanju problema i pronalasku potrebnih odgovora (Cvetković-Lay, 2010) te bi trebali imati odgovarajuća znanja i određene karakteristike ličnosti kao što je fizičko i psihičko zdravlje, fleksibilnost, empatija, razumijevanje, pozitivna slika o sebi, sigurnost u svoje kompetencije, imati puno strpljenja te se neprestano usavršavati. Osim toga, bitna je otvorenost za novo i drugačije. Svakako je poželjno smatrati darovitu djecu izazovom u profesionalnom smislu, a ne preprekom ili teretom. Poželjna je i odgajateljeva maštovitost. Vjerojatno će odgajatelji koji su maštovitiji, empatičniji i emocionalno kompetentniji imati i pozitivnije stavove o darovitoj djeci te će time biti smanjene predrasude o istima (Sindik, 2010). Kako bi se uspješno zadovoljile njihove specifične potrebe, potrebno je poznavati njihovu osobitost uz mnogo energije, fleksibilnosti, optimizma, razumijevanja te strpljivosti u radu s darovitima. Odgajatelj bi kao profesionalac trebao poznavati i uočavati specifičnosti darovitog djeteta kako bi omogućio uvjete darovitima za razvoj sposobnosti, iako je većina odgajatelja osposobljena za rad s prosječnom djecom. Potrebno je uvažavati njihove specifične interese, razvijati pozitivne stavove o učenju i znanju te samopouzdanje i samostalnost od najranije dobi.

Prvenstveno je potrebno educirati odgajatelje kako bi djetetov prelazak u osnovnu školu bio lakši, kako za njega, tako i za učitelje (Barbarić, n.d.). Na cijelom odgojno-obrazovnom putu pristupati s istim ciljem kako bi se neprestano razvijali u svom području bez kočenja potencijala (Skočić Mihić, 2016). Odgajateljima je potrebno stručno usavršavanje i dodatna naobrazba kako bi uz roditelje i stručni tim mogli sudjelovati u procesu identifikacije, osmišljavanju i provođenju različitih oblika programa za darovite te da surađuju s roditeljima (Cvetković-Lay, 2010).

6. IDENTIFIKACIJA DAROVITOSTI

6.1. Proces identifikacije

Uočavanje znakova sposobnosti najvažniji je korak u brizi za razvoj darovitosti koja se sastoji od opažanja roditelja i odgajatelja, prepoznavanja koje se iskazuje obogaćivanjem djetetovih iskustava u skladu s njegovim mogućnostima te identifikacije koja podrazumijeva stručno utvrđivanje znakova sposobnosti (Čudina-Obradović, 1990). Identifikacija je potrebna od predškolske dobi kako bi se spriječio eventualan neuspjeh i pružila podrška za osnaživanje razvoja, a ključnu ulogu ima obitelj i prvi djetetovi učitelji, odnosno odgajatelj (Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika, 2016). „Slaviček (2014) navodi da u skrbi za darovite kasnimo 40 godina za razvijenim zemljama” (Nikčević-Milković i sur., 2016, 14.).

Djeci i učenicima u svim područjima darovitosti neophodno je omogućiti identifikaciju kao dinamičan i kontinuirani proces koji prati odgojno-obrazovne potrebe djece i učenika u svim razvojnim fazama. Potrebno je upotrebljavati višestruke mjere i kriterije radi prikupljanja informacija iz što više izvora. Iako ne postoji jedinstvena metoda koja odgovara svakom djetetu (Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika, 2016), identifikacija se provodi dvjema osnovnim grupama koje obuhvaćaju procjenjivanje i testiranje. Testiranje obuhvaća standardne mjerne instrumente s poznatim metrijskim osobinama koje mogu biti upotrijebljene jedino od strane stručnjaka koji vrednuju postignuća darovitog pojedinca sa standardima populacije (Sindik i Elez, 2011). Postupak identifikacije podrazumijeva uočavanje i utvrđivanje darovitosti s ciljem prepoznavanja i zadovoljenja odgojno-obrazovnih potreba darovitih te se provodi timski kako bi se pružila adekvatna odgojno-obrazovna podrška. Uočavanje podrazumijeva prepoznavanje pokazatelja od strane roditelja, vršnjaka, odgajatelja, učitelja, stručnih suradnika unutar te izvan ustanove. S druge strane, utvrđivanje obuhvaća procjenu i mjerenje sposobnosti, osobina i kompetencija darovitih pojedinaca s ciljem određivanja vrste i stupnja darovitosti. Uočavanje postignuća i napredak te njihove potrebe, interese, ponašanja, iskustva uz analiziranje uradaka i postignuća odgajateljima i učiteljima će biti korisno za daljnje planiranje procesa poučavanja u odgojno-obrazovnom radu (Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika, 2016).

Nakon uočavanja i prepoznavanja slijedi daljnje promatranje, dijagnosticiranje te donošenje odluka o posebnom programu i obogaćenim aktivnostima od strane stručnog tima. Postupak utvrđivanja darovitosti trebao bi obuhvaćati odgovore na pitanje tko utvrđuje darovitost, kojim metodama i tehnikama te s kojim ciljem. U predškolskoj dobi primjenjuje se kombinacija metoda i tehnika s raznim odgojno-obrazovnim postupcima u kojima sudjeluju roditelji, odgajatelji, psiholozi, pedagozi, defektolozi te vršnjaci i dijete čije se sposobnosti utvrđuju (Cvetković-Lay, 2010). Pri utvrđivanju mjere se sposobnosti, vrednuju postignuća svih dobnih skupina djece i učenika unutar odgojno-obrazovnog sustava te taj stručan i kontinuiran proces provodi stručni tim u vodstvu psihologa. Darovitost, iako se može u ranoj dobi uočiti i utvrditi, daljnjim razvojem potpuno se očituje u uradcima i postignućima u određenim područjima. Nacionalni kurikulum ranoga i predškolskoga odgoja i obrazovanja smatra se polazištem za razvoj darovitosti zbog svoje otvorenosti, fleksibilnosti i razvojne orijentiranosti (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Odgojno-obrazovna ustanova treba uzeti u obzir podatke i mišljenje stručnog tima s prethodne odgojno-obrazovne razine te podatke drugih stručnjaka s izvanškolskih programa u koje je dijete uključeno. Stručni tim je obavezan objediniti sve prikupljene nalaze te na temelju njih donijeti odluku o primjerenim oblicima školovanja i/ili podrške za darovite. Ukoliko je potrebno daljnje donošenje službenoga rješenja nadležnih institucija o oblicima školovanja, odgojno-obrazovna ustanova prosljeđuje im mišljenje čime se ostvaruje pravo na osobni kurikulum i mentora. Svi prikupljeni podatci su vrlo povjerljivi te se čuvaju u stručnoj dokumentaciji. Tim za darovite, nakon što razmijeni mišljenje o napretku djeteta, prenosi zapažanja roditeljima. Iznimno važne odluke i zaključci prilažu se u mapu o djetetu koja postoji za svako darovito dijete u tiskanome i/ili elektroničkome obliku. Mapa sadrži izvješće o utvrđivanju darovitosti, odgajateljeva zapažanja i/ili zapažanja stručnih suradnika, bilješke razgovora s roditeljima, mišljenje psihologa o razvojnome statusu djeteta, ljestvice procjena, razvojne upitnike te uradke povezane s oblicima odgojno-obrazovne podrške u koje je dijete uključeno i koji ukazuju na opće ili specifične iznadprosječne sposobnosti. Zapažanja je potrebno upisivati minimalno jednom u pola godine radi procjene primjerenosti programa i podrške djetetu te samoga razvoja djeteta (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Moguće forme kurikuluma i/ili odgojno-obrazovne podrške sa svrhom zadovoljenja specifičnih odgojno-obrazovnih potreba darovite djece u ranome i predškolskome odgoju i obrazovanju obuhvaćaju:

1. redoviti kurikulum vrtića koji sadrži određeni stupanj obogaćivanja i razlikovnosti u pristupu
2. kurikulume određenih odgojnih skupina koji pojačano razvijaju darovitost u nekome području
3. posebne oblike odgojno-obrazovne podrške izvan redovnog kurikuluma
4. individualni osobni kurikulum kao poseban oblik podrške pogodan darovitoj djeci kod kojih je prisutan veći nesklad između intelektualnoga i socio-emocionalnoga razvoja te za darovitu djecu s teškoćama u razvoju i iz nepovoljnih socio-ekonomskih okruženja i/ili manjinskih zajednica
5. prijevremeni upis u školu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Prigodom prosudbe o darovitosti djeteta potrebno je imati niz raspoloživih i važnih podataka, npr.:

- biografske-anamnestičke podatke
- ispunjene kontrolne liste i ljestvice procjene karakterističnih oblika ponašanja
 - objektivno testiranje u specifičnom području talenta djeteta
 - kvalitativnu analizu uradaka u specifičnom području talenta djeteta
 - testiranje intelektualnih sposobnosti
- opservacije ponašanja i analize postignuća djeteta tijekom sudjelovanja u obogaćenim aktivnostima
 - ostale važne podatke prikupljene u razgovoru s odgajateljicama, roditeljima
 - procjene vršnjaka
 - samoprocjene darovitog djeteta (*Cvetković-Lay, 2010, str. 82.*).

Odgajatelji bi trebali razviti sposobnosti uočavanja i početnog dijagnosticiranja darovitosti za što im mogu pomoći kontrolne liste koje sadrže prepoznatljive osobine darovite djece. Preporučaju se kao podsjetnik, ne kao dijagnostičko sredstvo (*Sindik i Elez, 2011*). Kao kritičan period praćenja navodi se prijelaz iz predškole u prvi razred osnovne škole te prijelaz unutar drugoga odgojno-obrazovnog ciklusa iz razredne u predmetnu nastavu, prijelaz iz osnovnoškolskoga u srednjoškolski odgojno-obrazovni sustav i prijelaz iz jedne ustanove u drugu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Suvremeni pristup darovitima podrazumijeva vrlo značajnu ulogu odgajatelja u razvoju sposobnosti i cjeloukupne ličnosti djeteta. Potrebna je dodatna naobrazba odgajatelja i stručnog tima u odnosu s roditeljima darovite djece kako bi ih se uspješno upoznao sa specifičnostima darovitosti koje njihovo dijete posjeduje (Cvetković-Lay, 2010). Na primjeren način se roditeljima pružaju smjernice radi razvoja obiteljske podrške, dok se djeci koja su identificirana kao darovita pružaju povratne informacije radi uključivanja u odgovarajuće oblike odgojno-obrazovne podrške (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Identifikacija roditeljima stvara osjećaj prevelike odgovornosti za maksimalno razvijanje djetetovih sposobnosti i razlog je obiteljskih životnih prilagodbi koje je ponekad i ekstremno (Čudina-Obradović, 1990). Roditelji s jedne strane imaju visoka očekivanja od odgojno-obrazovnih ustanova (Sindik i Elez, 2011) dok s druge strane često nisu sigurni trebaju li, kako bi njihovo darovito dijete imalo određena prava, potražiti pomoć i podršku društva kako ne bi ispali preambiciozni.

Identifikacija je često popraćena etiketiranjem, no to se pokušava izbjeći promjenom povremene segregacije darovitih u posebne grupe, posvećivanjem velike brige za kvalitetnu integraciju darovitih u obitelj i grupu vršnjaka koji nisu daroviti. Etiketiranje može utjecati negativno i na darovito dijete gubitkom pozitivne slike o sebi zbog povećanih očekivanja okruženja i samoga sebe. Osim etiketiranja, negativna posljedica identifikacije može biti i forsiranje, kao neadekvatna reakcija na djetetovu darovitost, čime se stvara loša emocionalna atmosfera i odbojnost djeteta prema nametnutoj aktivnosti (Čudina-Obradović, 1990).

6.2. *Moguće pogreške pri identifikaciji*

„Osnovne pogreške u procjenama odgajatelja i učitelja proizlaze iz:

- precjenjivanja kognitivnih sposobnosti u suradljive, poslušne, komunikativne i uredne djece
- lakšega zapažanja umjerene darovitosti nego izrazite darovitosti” (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016, str. 19.).

Urođeni potencijal može se razvijati ranim uočavanjem i identificiranjem darovitosti, no ukoliko izostane mogu ostati neprimijećeni. Iako je svako dijete jedinstveno, ponekad je to kod darovitih teško prepoznati zbog individualnih raznolikosti (Sindik, 2010). Izostanak ili otežano identificiranje može biti ukoliko dijete ima određene teškoće u ponašanju i/ili razvoju, ukoliko je iz druge kulture ili obitelji sa nižim socio-ekonomskim statusom te ukoliko nema visoka (pred)školska postignuća i visoku motiviranost za radom (Sindik i Elez, 2011). Porijeklo ili sredina iz koje dijete dolazi ne smije biti razlog diskriminacije ili favoriziranja skupine ili pojedinaca (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Ponekad se pogrešno identificiraju, precjenjuju ili podecjenjuju zbog izgleda, ponašanja, znanja ili obiteljskog statusa. Neuobičajena ponašanja mogu navesti na pogrešne zaključke, ali i osobna uvjerenja čak i nakon iskustva s darovitima (Sindik, 2010). Iako imaju visoku razinu sposobnosti, one mogu biti teže uočljive ako su povučeni ili odbijaju aktivnosti, iskazuju mišljenje o svemu što im je nelogično, pretjerano su kritični, nemirni ili žele obavljati sve na svoj način. To se može dogoditi i ako djeca ignoriraju zadatke, odgovaraju na pitanje protupitanjem ili su nemotivirani za rad što dovodi do lošeg uspjeha (Barbarić, n.d.). Neuspjeh u razvoju darovitosti najčešće se događa ukoliko nisu primijećeni znakovi sposobnosti, socio-ekonomskih deprivirajućih uvjeta ili zdravstvenih poteškoća (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Pri identifikaciji može doći do pogreške zbog nedovoljne educiranosti o darovitima, predrasuda o porijeklu ili spolu (Barbarić, n.d.).

„Manje je pogrešno uvrstiti u grupu darovitih i neko nedarovito dijete, nego neko darovito dijete proglasiti nedarovitim i ne osigurati mu daljnje poticaje za razvoj njegove darovitosti” (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998, str. 31.). Odgajatelji su više naklonjeni djeci koja su poslušna i uredna, ali svijet ipak pokreću oni kojima će na pamet pasti razne domišljate i nesvakidašnje ideje koje možda drugi neće odmah razumjeti, a koje će se jednom pokazati genijalnim (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998).

Bitno je naglasiti da je darovitost razvojna, što znači da se identifikacija treba provoditi kao procesna dijagnostika na cijelom obrazovnom putu (Sindik i Elez, 2011) koja je sama po sebi složena zbog njihove prirode, sposobnosti i osobina te se provodi kontinuirano s ciljem zadovoljenja odgojno-obrazovnih potreba (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

6.3. O programima za darovite

Osim pravovremene identifikacije, bitno je omogućiti i kvalitetni odgojno-obrazovni rad za darovitu djecu. Specifične značajke i moguće poteškoće u razvoju razlog su potrebe za posebnim programom i diferenciranim pristupom (Cvetković-Lay, 2010). Velika je važnost pružiti podršku darovitoj djeci u odgojno-obrazovnom sustavu jer je to kritično razdoblje za ostvarenje potencijala. Kvalitetan odgoj i obrazovanje darovitih izazov je današnjice, iako već godinama postoji određena skrb u odgojno-obrazovnom sustavu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016). Kako bi programi za darovitu djecu u odgojno-obrazovnim ustanovama bili uspješni i kvalitetni, potrebno je obratiti pozornost na uvjete u kojima se provode te o mogućnostima ustanova za realizaciju, obilježjima konkretne populacije darovitih i na stručnost provoditelja programa o kojima i ovisi provedba u praksi (Cvetković-Lay, 2010).

Moguća podrška nakon identificiranja može biti:

- izdvajanje: povremene igraonice za darovitu djecu, posebne odgojne grupe, posebni dječji vrtići, okupljanje djece prema sposobnostima i interesima
- akceleracija: odgojne grupe u kojima borave intelektualni vršnjaci
- obogaćivanje: individualizirani rad s darovitim djetetom u redovitoj odgojnoj grupi vrtića, uz različitost odgojno-obrazovnih sadržaja, individualizirani materijal i poticaji te kraći programi sa specifičnim sadržajima, upućivanje roditelja na vanvrtićke sadržaje koji zanimaju dijete i izložbe, smotre, susreti (Sindik i Elez, 2011).

Osnovna načela u radu s darovitom djecom predškolske dobi su individualizacija i diferencijacija (Crljen i Polić, 2006). Osiguravanje individualiziranog i diferenciranog odgoja i obrazovanja znači omogućiti djetetu najkvalitetnije djelovanje na cjeloukupni razvoj, što ima pravo svako dijete, a neuvažavanje specifičnih potreba može dovesti do teškoća u razvoju (Cvetković-Lay i Sekulić Majurec, 1998). Nije ih potrebno potpuno isključiti iz redovnih odgojnih skupina, već mogu pohađati dodatne programe koji će biti sadržajno i metodički raznoliki (Crljen i Polić, 2006).

Darovita djeca u predškolskom razdoblju borave u redovnoj vršnjačkoj skupini, uz obogaćene aktivnosti i diferencirani pristup, ali potreban im je kontakt i s kronološkim vršnjacima radi razvoja tolerancije i suradnje. Diferenciranim pristupom djetetu se omogućava zadovoljenje posebnih odgojno-obrazovnih potreba uz naglasak na najvišim istaknutim sposobnostima. Posebni organizacijski zahtjevi diferenciranog programa podrazumijevaju fleksibilan raspored, mogućnost djeteta za produbljivanjem svojih interesa te druženje i sa starijom djecom, mogućnost samostalnih aktivnosti te više prostora, vremena i materijala za složenije aktivnosti i postojanje viših očekivanja koje obuhvaćaju neovisnost i ustrajnost djeteta u aktivnostima (Cvetković-Lay, 2010).

Darovitoj djeci, koja su mentalno najmanje tri godine ispred vršnjaka, potrebni su posebni programi za razliku od djece s posebnim talentima koji ne moraju biti vezani za opću intelektualnu darovitost te mogu pohađati specijalizirane kraće programe. Zadaće programa odnose se na izgradnju realne, ali pozitivne slike o sebi te viših misaonih procesa, socijalno-interaktivnih vještina i osobina ličnosti te znanja i vještina u sigurnom okruženju koje obuhvaća upoznavanje i produbljivanje svojih interesa u kontaktu s mentalnim vršnjacima kako bi se osnažila vjera u vlastite sposobnosti (Cvetković-Lay, 2010). Odgojno-obrazovna podrška darovitima obuhvaća obogaćeno i poticajno okruženje s ciljem raznovrsnog iskustva u učenju onako kako odgovara pojedinom djetetu (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

Rad s darovitima u odgojno-obrazovnoj ustanovi obuhvaća obogaćivanje programa za svu djecu, diferenciranje redovnog programa proširivanjem i produbljanjem sadržaja te bržim tempom aktivnosti za darovitu djecu, projektno planiranje odgojno-obrazovnog rada u sklopu redovnog programa za svu djecu, kraće specijalizirane programe te posebne redovne programe za visokointelektualnu darovitu djecu i darovitu djecu koja imaju dodatne teškoće u razvoju (Cvetković-Lay, 2010).

Kako bi se darovitost razvijala u odgojno-obrazovnim ustanovama potrebna je povoljna emocionalna klima koja uključuje osjećaj prihvaćenosti i emocionalnu zaštićenost, prostor koji je podijeljen na manje kutiće s raznolikim i bogatim materijalima i poticajima te omogućiti razvoj kreativnosti i samostalnosti u organiziranom procesu učenja koji ne odvaja igru od učenja. Ne treba ih preopteretiti s aktivnostima već pustiti da uživaju u svojim interesima koji se trebaju u određenoj mjeri učiniti izazovnim bez krutosti u radu i uspoređivanja s drugom djecom. Djeca u predškolskoj dobi ne školuju se formalno kao u školi, no ipak je potreban neprestan razvoj sposobnosti s ciljem ostvarenja punog potencijala (Crljen i Polić, 2006). Potrebno im je pružiti dodatne programe, kao i djeci s teškoćama u razvoju. Mogu osjećati frustraciju ukoliko prolaze kroz već usvojene sadržaje. Unatoč tome što su mali geniji, oni su i dalje samo djeca te ih je potrebno kontinuirano usmjeravati i pružati pomoć. Kada je riječ o dodatnim i izazovnim aktivnostima, cilj je da nešto nauče i razvijaju, a ne ih besmisleno okupirati (OŠ Tina Ujevića, 2017).

Odgojno-obrazovni program prilagođen je prosječnoj djeci, stoga je darovitima potrebno ponuditi više kako se ne bi dosađivali, bili nezainteresirani ili smatrali da za uspjeh nije potreban trud (Barbarić, n.d.). Obaveza odgojno-obrazovnih ustanova je odgovoriti na odgojno-obrazovne potrebe djece, omogućiti im kvalitetno iskustveno učenje, kao i samu podršku u razvoju te aktivnu ulogu u radu. Kako bi daroviti iskoristili svoje sposobnosti za razvoj kompetencija kojima bi bili u mogućnosti produktivno djelovati u društvu te imati različite društvene uloge, odgojno-obrazovni sustav treba osigurati adekvatno okruženje i iskustveno učenje kako bi se navedeno ostvarilo (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

7. SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Program koji ima cilj razvoj darovitosti trebao bi biti fleksibilan, individualan, formiran na višim misaonim procesima te imati fokus na maštovitost i budućnost primjenjujući raznolike stilove učenja, sadržaje i sredstva (Crljen i Polić, 2006). Naglasak je na aktivnoj upotrebi stečenog znanja, nezavisnosti u radu te unutaršnjem osjećaju postignuća i zadovoljstva zbog uspješnog ovladavanja određenim područjem (Čudina-Obradović, 1990).

Predškolski program trebao bi biti fleksibilan, razvojno usmjeren te omogućiti aktivnosti koje prate i potiču aktivno učenje, više misaone procese i kreativno mišljenje. Predškolski program, za razliku od školskog, više je fokusiran na razvojne posebnosti i potrebe djece. Prije polaska u osnovnu školu, psiholog sastavlja nalaz i vlastito mišljenje o iznimnim sposobnostima djeteta čime informira školu o potrebi primjerenih obrazovnih postupaka u razredu i izvan njega (Cvetković-Lay, 2010). Odgoj i obrazovanje darovitih obuhvaća sustavnu, sveobuhvatnu, kontinuiranu i promišljenu brigu koja omogućuje izazovne poticaje u fleksibilnom i podržavajućem okruženju (*Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika*, 2016).

U skladu s navedenim, cilj ovoga rada bio je dati doprinos postojećim radovima na temu darovitosti kroz ulogu odgajatelja u kreiranju poticajnog okruženja u radu s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, s posebnim osvrtom na darovito dijete i na važnost uloge obitelji u razvoju darovitosti kod djece predškolske dobi.

8. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

8.1. Ispitanici

U ispitivanju, uz šest odgajatelja zaposlenih u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama, sudjelovalo je 45 roditelja darovite djece koji posjeduju dokumentaciju procjene psihofizičkih sposobnosti o područjima darovitosti svoga djeteta. 30 djece je uključeno u redovitu predškolsku ustanovu, dok 21 dijete nije uključeno u predškolsku ustanovu. U istraživanju su poštovani etički aspekti ispitivanja. Ispitanici su uputom informirani o svrsi i cilju ispitivanja te su poštovana etička načela dobrovoljnosti, anonimnosti i povjerljivosti podataka.

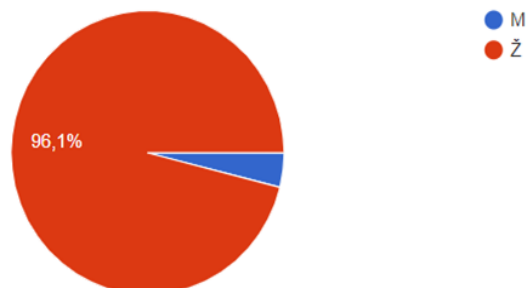
Prema slici 1. može se iščitati da je 96.10% ispitanika (N=49) ženskog spola, dok je 3.90% (N=2) muškog spola. Promatrajući životnu dob ispitanika, vidljivo je da 64.70% (N=33) ispitanika ima između 30 i 40 godina.

Promatrajući razinu obrazovanju na slici 2., vidljivo je kako 70.60% (N=36) ispitanika ima visoku stručnu spremu dok višu stručnu spremu ima 13.70% (N=7). Iniciranje darovitosti kod djeteta potvrdilo je 96.10% ispitanika (N=49).

Na slici 3. prikazano je da je veći broj roditelja nego odgajatelja pristupio ovom anketnom ispitivanju. 88.20% (N=45) ispitanika čine roditelji, dok 11.80% (N=6) čine odgajatelji.

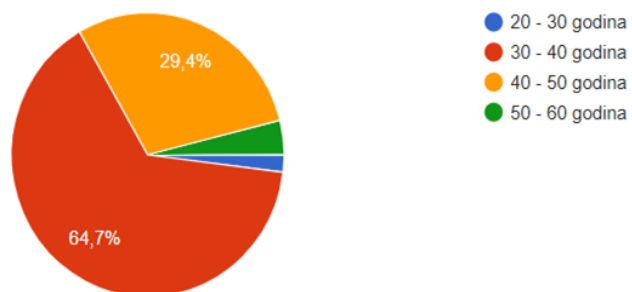
SPOL:

51 odgovor

VAŠA ŽIVOTNA DOB:

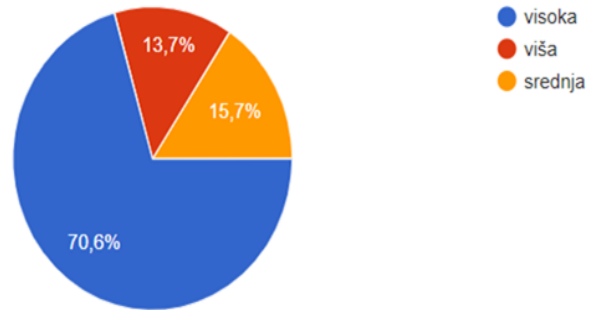
51 odgovor

Slika 1.
Spol i dob ispitanika

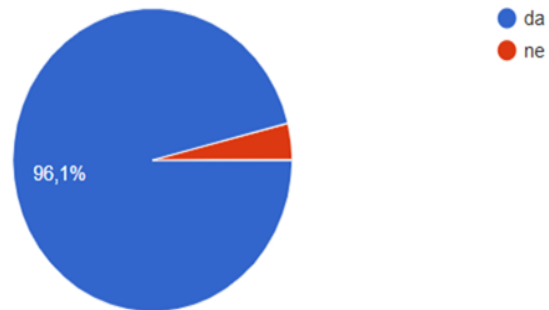
VAŠA STRUČNA SPREMA:

51 odgovor

JESTE LI VI PRIMIJETILI DAROVITOST KOD DJETETA:

51 odgovor

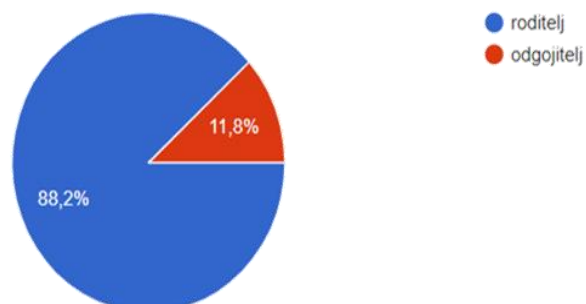

Slika 2.

Stručna sprema i procjena darovitosti kod djeteta

AKO JE VAŠ ODGOVOR NA PRETHODNO PITANJE DA, JESTE LI VI TOM DJETETU:

51 odgovor

Slika 3.

Klasifikacija ispitanika prema ulozi

8.2. Mjerni instrument i način provođenja istraživanja

Istraživanje je provedeno u razdoblju od veljače do svibnja 2021. godine Upitnikom za odgajatelje i roditelje darovite djece koji je konstruiran za potrebe ovoga ispitivanja (Google forms). Upitnik se sastojao od dva dijela. Prvi dio upitnika odnosio se na demografska obilježja ispitanika (spol, dob, stručna sprema, iniciranje procjene o darovitosti djeteta). Drugi dio upitnika odnosio se na tvrdnje o kreiranju poticajnog okruženja u radu s darovitim djetetom iz perspektive odgajatelja i roditelja, kao i o profesionalnom usavršavanju odgajatelja i edukaciji roditelja. Konstruirano je 20 tvrdnji za koje su odgajatelji i roditelji na petostupanjskoj skali Likertova tipa odabirali stupanj svojega slaganja s tvrdnjom (1-nikada, 2-rijetko, 3-ponekad, 4-često, 5-redovito). Na kraju upitnika postavljeno je pitanje otvorenog tipa na koje su ispitanici mogli odgovoriti ako su željeli nešto dodati. Ispitivanje roditelja je provedeno online putem Udruge DAR, kao i individualno putem osobnih e-mail adresa. Ispitivanje odgajatelja provedeno je online putem grupa zaposlenih odgajatelja u predškolskim odgojno-obrazovnim ustanovama.

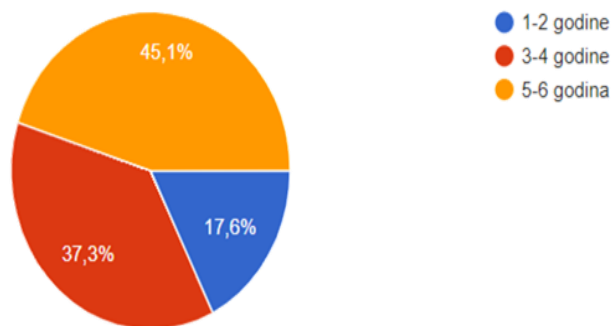
8.3. Metode rada

Tvrđnje iz upitnika klasificirane su u dvije grupe. Prva grupa tvrdnji odnosi se na tvrdnje o mišljenju roditelja i odgajatelja o potrebi profesionalnoga usavršavanja i edukacije za rad i praćenje darovitog djeteta. Druga grupa tvrdnji odnosi se na poznavanje roditelja i odgajatelja o osobitostima darovitog djeteta. Rezultati su izračunati u postotku i prikazani tablično za grupu ispitanika odgajatelja i roditelja te je korištena distribucija frekvencije podataka.

9. REZULTATI I DISKUSIJA

DOB DJETETA KADA JE DIJAGNOSTICIRANA DAROVITOST:

51 odgovor

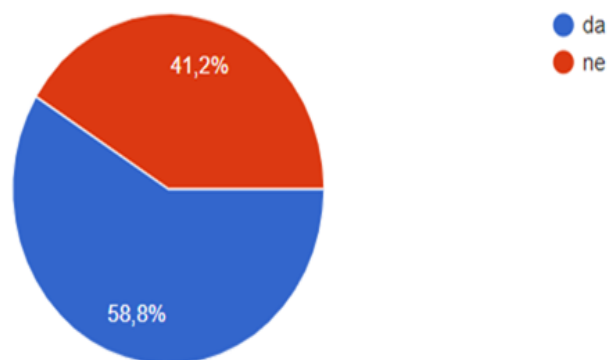
Slika 4.

Dob dijagnosticiranja darovitosti

Promatrajući sliku 4., može se iščitati kako je djetetu dijagnosticirana darovitost najviše u dobi između 5 i 6 godina. Točnije 45.10% (N=23) odnosi se na dob u razdoblju 5 i 6 godina, 37.30% (N=19) odnosi se na dob između 3 i 4 godine i 17.60% (N=9) odnosi se na dob između 1 i 2 godine.

IDE LI DIJETE U VRTIĆ:

51 odgovor

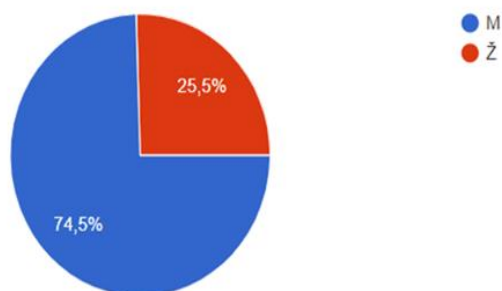
Slika 5.

Uključenost djeteta u predškolsku ustanovu

58.80% (N=30) ispitanika potvrdilo je da darovito dijete pohađa predškolsku ustanovu, prema slici 5., dok 41.20% (N=21) ispitanika nije potvrdilo da darovito dijete pohađa predškolsku ustanovu.

SPOL DJETETA:

51 odgovor

KOJIM OD SLJEDEĆIH OBILJEŽJA DAROVITOSTI BISTE OPISALI DIJETE:

51 odgovor

Slika 6.

Spol i obilježja darovitog djeteta

Na slici 6. može se uočiti darovitost u većem postotku kod muškog spola, točnije 74.50% (N=38) odnosi se na muški spol, dok se 25.50% (N=13) odnosi na ženski spol. Kada je riječ o obilježjima kojima bi ispitanici opisali darovito dijete, najviše ih karakterizira prijevremena razvijenost. Točnije 49.00% (N=25) odnosi se na prijevremenu razvijenost, dok se 37.30% (N=19) odnosi na insistiranje na vlastitom načinu rješavanja problema i zadataka i 13.70% (N=7) odnosi se na žar za svladavanjem različitih izazova.

U tablici 1. slijedi prikaz grupe tvrdnji o mišljenju roditelja i odgajatelja o potrebi profesionalnoga usavršavanja i edukacije za rad i praćenje darovitog djeteta.

Tablica 1.*Prikaz grupe tvrdnji - roditelji i odgajatelji o profesionalnom usavršavanju i edukaciji*

TVRDNJA	1-nikada	2-rijetko	3-ponekad	4-često	5-redovito
Polazim edukacije vezane za darovitost kod djece.	25.50%	13.70%	29.40%	21.60%	9.80%
Kada bi Vam se pružila prilika za dodatne edukacije u svrhu pomoći Vama i djetetu, biste li ih polazili?	0%	7.80%	17.60%	33.30%	41.20%
Smatram da sam dovoljno educiran/a za praćenje i rad darovitoga djeteta.	7.80%	11.80%	45.10%	29.40%	5.90%
Darovitost smatram izazovom u odgoju i obrazovanju djeteta kao odgojitelj/roditelj.	0%	7.80%	9.80%	31.40%	51%
Osjećam napetost kada dijete treba neprestano nove aktivnosti i moje vrijeme.	11.80%	29.40%	19.60%	23.50%	13.70%
Strpljiva sam osoba.	3.90%	3.90%	23.50%	41.20%	27.50%
Uži članovi obitelji su velika potpora i također educirani o darovitosti.	13.70%	19.60%	37.30%	19.60%	9.80%
Smatram da dijete i ja imamo dobru komunikaciju.	0%	5.90%	7.80%	47.10%	39.20%
Postoji suradnja i partnerstvo između roditelja i odgojitelja (vrtića) te sam zadovoljan/zadovoljna radom darovitoga djeteta u predškolskoj ustanovi.	13.70%	19.60%	21.60%	21.60%	23.50%
Stručni suradnici predškolske ustanove daju korisne savjete i pomažu.	29.40%	19.60%	23.50%	7.80%	19.60%

Promatrajući podatke u tablici 1, primjećuje se da njih 29.40% ponekad polazi edukacije koje se odnose na darovitu djecu dok njih 9.80% redovito polazi. Kada bi im se pružila prilika za dodatne edukacije, njih 41.20% navelo je da bi ih tada polazili redovito. 45.10% roditelja i odgajatelja smatra da su ponekad dovoljno educirani za rad i praćenje darovitog djeteta. S druge strane, tek 5.90% smatra da su redovito dovoljno educirani. Iako roditelji i odgajatelji smatraju u najmanjoj mjeri da su redovito dovoljno educirani, njih 51% smatra redovito darovitost izazovom u odgoju i obrazovanju. 29.40% osjeća rijetko napetost kada je djetetu neprestano potrebno pružiti nove aktivnosti i vrijeme, a 41.20% smatra da su često strpljive osobe. 37.30% smatra da su ponekad uži članovi obitelji velika potpora te da su ponekad educirani o darovitosti. 23.50% navodi da su redovito zadovoljni radom darovitog djeteta u predškolskoj ustanovi i postojanjem partnerstva između roditelja i odgajatelja. Nijedan roditelj ili odgajatelj nije naveo da nikada nisu zadovoljni, odnosno da partnerstvo između njih ne postoji. Kada je riječ o stručnim suradnicima predškolskih ustanova, 29.40% navodi da nikada ne daju korisne savjete ili pomažu, a 23.50% da ponekad daju korisne savjete ili pomažu. 47.10% roditelja i odgajatelja smatra da s darovitim djetetom imaju često dobru komunikaciju, dok njih 39.20% smatra da redovito imaju dobru komunikaciju. Niti jedan roditelj ili odgajatelj ne smatra da nikada nemaju dobru komunikaciju s darovitim djetetom.

Tablica 2.*Prikaz grupe tvrdnji - roditelji i odgajatelji o osobitostima darovitog djeteta*

TVRDNJA	1-nikada	2-rijetko	3-ponekad	4-često	5-redovito
Dijete polazi alternativne izvanškolske obrazovne i terapijske programe.	27.50%	9.80%	11.80%	21.60%	29.40%
Dijete se voli družiti s ostalom djecom te mu ostala djeca pomažu u svakodnevnim aktivnostima.	3.90%	17.60%	23.50%	19.60%	33.30%
Dijete voli samostalne aktivnosti.	0%	7.80%	21.60%	37.30%	33.30%
Dijete pokazuje neke oblike problema u ponašanju.	35.30%	23.50%	21.60%	15.70%	2.00%
Dijete je povučeno i u svom svijetu.	45.10%	23.50%	15.70%	11.80%	2.00%
Dijete je marljivo, znatiželjno, uporno te često okupirano jednom aktivnošću dulje vrijeme.	3.90%	9.80%	23.50%	29.40%	33.30%
Dijete je u jednom području darovito, dok u nekom drugom ima poteškoća.	33.30%	19.60%	13.70%	21.60%	11.80%
Dijete je svjesno svoje darovitosti te se osjeća ugodno s tim saznanjem.	19.60%	13.70%	19.60%	23.50%	23.50%
Smatram da je darovitom djetetu potrebno davati granice.	7.80%	9.80%	23.50%	29.40%	29.40%
Smatram da je darovitom djetetu potrebno ponuditi više aktivnosti nego ostaloj djeci.	0%	11.80%	13.70%	37.30%	37.30%

Prikupljeni odgovori iz tablice 2 prikazuju kako je 29.40% potvrdilo da dijete redovito polazi alternativne izvanškolske obrazovne i terapijske programe, dok je 27.50% odgovorilo da dijete nikada ne polazi takve programe. Njih 33.30% odgovorilo je da se dijete voli družiti s drugom djecom koja mu i pomažu u svakodnevnim aktivnostima. U najmanjoj mjeri (3.90%) je onih koji su odgovorili da se dijete nikada ne voli družiti s drugom djecom, odnosno da mu nikada ne pomažu. Vezano uz to, 33.30% tvrdi da dijete redovito voli samostalne aktivnosti, a tek 2.00% njih pokazuje redovito probleme u ponašanju. 35.30% smatra da dijete nikada ne pokazuje probleme u ponašanju. Na tvrdnju da je dijete povučeno i u svom svijetu, njih 45.10% smatra da dijete nikada nije povučeno i u svom svijetu. 33.30% smatra da je dijete redovito marljivo, znatiželjno, uporno te često okupirano jednom aktivnošću dulje vrijeme. Uvidom u tvrdnju da je dijete u jednom području darovito dok u nekom drugom ima poteškoća, utvrđeno je da 33.30% smatra da dijete nikada nema poteškoća. Njih 11.80% smatra da dijete redovito ima poteškoća u nekom drugom području. 23.50% smatra da je darovito dijete često, kao i redovito, svjesno svoje darovitosti i da se osjeća ugodno s tim saznanjem. 29.40% smatra da je potrebno često i redovito davati granice darovitom djetetu. Njih 7.80% smatra da im nikada nisu potrebne granice. S druge strane, da im je potrebno često i redovito pružati više aktivnosti nego ostaloj djeci smatra 37.30%. Nitko se ne slaže s tvrdnjom da im nikada nije potrebno pružati dodatne aktivnosti.

Posljednji dio upitnika odnosio se na pitanje otvorenog tipa o tome žele li još nešto dodati. Sljedeći citati odnose se na mišljenja ispitanika o darovitom djetetu u predškolskom sustavu odgoja i obrazovanja:

„Smatram da odgojitelji ne razumiju u potpunosti značenje darovitog djeteta. Nekako prevladava mišljenje da su to djeca koja brzo pamte i svašta znaju i to je to. Sve ostalo (način komunikacije, interesi, poteškoće u socijalizaciji itd) smatraju napornim dijelom dječjeg osobnog karaktera i u potpunosti nepovezano sa darovitošću. Samim time se neadekvatno bave darovitim djecom.”

„Više ne ide u vrtić, ali nam ustanove nikad nisu pomagali, nego se uvijek sami po brinemo za nova znanja i spoznaje.”

„Djetetu nije "dijagnosticirana" darovitost niti ju netko pokušava uputiti i prepoznati kao takvu. Odgojitelji i mi roditelji smo svjesni da funkcionira na višoj razini no odgojitelji ostavljaju dojam da ih živciramo kao "nadobudni" roditelji tako da ne dobivamo drugih povratnih informacija osim "ona je jako pametna". Mi kao roditelji od vrtića očekujemo poticanje socijalnih vještina koje su joj slabija točka i ne dobivamo dojam da možemo očekivati više od toga.”

„Jako je važna uloga roditelja: strpljenje, ljubav, edukacije...”

„Odgojno obrazovne institucije ne brinu dovoljno za darovite učenike, pojedine OŠ gotovo zanemaruju iste, zbog toga daroviti učenici pate i ne ostvaruju svoje potencijale.”

„Razočarana sam školskim sustavom koji niti prepoznaje niti cijeni tu darovitost. S djetetom doma dosta radimo i svaki tjedan ide na aktivnost za darovitu djecu.”

„Djetetu nije službeno dijagnosticirana darovitost, ali pošto sam psiholog po struci, prepoznajem ju.”

Iz ovih mišljenja može se primijetiti kako roditelji smatraju da se u predškolskim ustanovama nedovoljno vodi briga o procjeni djece kada se uoče neke njihove sposobnosti u nekom području, što pokazuje da bi se odgajatelji općenito trebali više educirati kada su u pitanju djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, odnosno darovita djeca da bi ih znali prepoznati, dogovoriti s roditeljima potrebu procjene djeteta te planirati i diferencirati kurikulum za poticanje djetetove darovitosti. Ovakva mišljenja također upućuju na potrebu stvaranja partnerstva roditelja, odgajatelja i stručnih suradnika u predškolskim ustanovama.

10. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga istraživanja bio je dati doprinos postojećim radovima na temu darovitosti kroz ulogu odgajatelja u kreiranju poticajnog okruženja u radu s djecom s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, s posebnim osvrtom na darovito dijete i na važnost uloge obitelji u razvoju darovitosti kod djece predškolske dobi. Rezultati istraživanja pokazuju da su gotovo svi ispitanici sami uočili darovitost kod djeteta te kako bi češće polazili edukacije vezane za darovitost kada bi im se pružila prilika. Može se uočiti nezadovoljstvo roditelja vezano za stručne suradnike i njihovu, kako smatraju, nedovoljnu angažiranost i potporu. Važno je stvoriti i održavati partnerstvo koje je usmjereno na dobrobit djeteta, a velika je uloga stručnih suradnika i odgajatelja kako bi to bilo kvalitetno i uspješno.

Darovita djeca pripadaju skupini djece s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama te je stoga odgojno-obrazovni sustav dužan omogućiti obrazovanje koje odgovara njihovim specifičnim potrebama. Cilj rada s darovitima je pružiti ono što im je potrebno prema njihovim individualnim potrebama, sposobnostima i mogućnostima. Roditelji i odgajatelji mogu i trebaju pomoći tako da podrže njihove interese, da ih prihvate takve kakvi jesu, omoguće obogaćenu okolinu s raznolikim materijalima i aktivnostima. Bez obzira na napredni razvoj u nekom području, oni su i dalje samo djeca te ih takve treba i prihvatiti. Važno je uvidjeti kako je darovitost povezana s potrebom za neprestanim usavršavanjem i samoaktualizacijom, a ukoliko se zapostave mogu stvoriti neprihvatljive oblike ponašanja (Cvetković-Lay, 2010). Uvjet globalnog preživljavanja podrazumijeva brigu o dječjoj darovitosti, budući da su oni često pokretači društva. Njihove sposobnosti imaju važnu ulogu u izumima i otkrićima u svijetu još od davnih dana, iako je većina darovitih pojedinaca prepoznata tek kada su značajno doprinijeli čovječanstvu (Crljen i Polić, 2006). Daroviti su oni koji mijenjaju svijet te se ne smije dopustiti uništavanje njihovih sposobnosti i ogromne energije. Potrebno je da društvo u globalu brine o razvoju potencijala darovitih, no najvažnije je kako se unutar obitelji i odgojno-obrazovnog sustava odnose prema darovitom djetetu te jesu li prepoznati i zadovoljeni njihovi interesi, sposobnosti i potrebe. Odgoj darovitih je pun izazova, no može biti olakšan uz pružanje ljubavi, razumijevanja i osiguravanja obogaćene sredine kako bi razvoj bio optimalan i kvalitetan.

11. LITERATURA

- Adžić, D. (2011). Darovitost i rad s darovitim učenicima, Kako teoriju prenijeti u praksu. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVII(25), 171-184.
- Bakoš A., Kovačić J. (2013). *Darovita djeca*. https://klinfo.rtl.hr/modules/mod_category/data/darovita_djeca.pdf
- Barbarić, S. (n.d.). *Darovita djeca*. Pedagoško psihološka radionica. <http://pepsy.net/darovita-djeca/>
- Burušić, J., Šerepac, V., Babarović, T., Blažev, M., Glasnović Gracin, D., Jaguš, T., Martinis, O., Šakić Velić, M. (2019). *Stem daroviti i talentirani učenici. Identifikacija, metode nastavnog rada i profesionalno usmjeravanje*. Zagreb: Alfa.
- Crljen, M., Polić, P. (2006). Briga za nadarenu djecu. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 13(1), 137-147.
- Čudina-Obradović, M. (1990.). *Nadarenost: razumijevanje, prepoznavanje, razvijanje*. Zagreb: Školska knjiga.
- Cvetković-Lay, J. (1995). *Ja hoću i mogu više*. Zagreb: Alinea.
- Cvetković-Lay, J. (2010). *Darovito je – što ću sa sobom? Priručnik za odgoj i obrazovanje darovite djece predškolske dobi*. Zagreb: Alinea.
- Cvetković-Lay, J. i Sekulić Majurec, A. (1998). *Darovito je, što ću s njim?* Zagreb: Alinea.
- Huzjak, M. (2006). Darovitost, talent i kreativnost u odgojnom procesu. *Odgojne znanosti*, 8(1), 289-300.
- Jurasić, A. (2013). *Osobine darovite djece*. <http://www.math.uniri.hr/~ajurasic/pred2.pdf>
- Krafft, T., Semke, E. (2008). *Kako otkriti i potaknuti darovitost*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Kuljašević, K. (1999). Odnos prema darovitosti u obitelji i vrtiću. *Dijete, vrtić, obitelj: časopis za odgoj i naobrazbu predškolske djece namijenjen stručnjacima i roditeljima*, 4(16), 8-10.
- Marcinel D. (2013). *Tajne darovite djece*. <http://www.istrazime.com/djecja-psihologija/tajne-darovite-djece/>
- Nacionalni dokument Okvira za poticanje iskustava učenja i vrednovanje postignuća darovite djece i učenika (2016).

- Nikčević-Milković, A., Jerković, A. i Rukavina, M. (2016). Stanje, problemi i potrebe rada s darovitim učenicima u osnovnim školama u Republici Hrvatskoj. *Magistra Iadertina*, 11(1), 9-34.
- OŠ Tina Ujevića. (2017). *Gotov(a) sam! A što sad?*. http://www.os-tujevica-zg.skole.hr/docs/brosura_erasmus.pdf
- Pavić, S. (2018). *Potencijalno darovita djeca u brodskom vrtiću*. Školski portal. <https://www.skolskiportal.hr/sadrzaj/zanimljivosti/potencijalno-darovita-djeca-u-brodskom-vrticu/>
- Pejić, P., Tuhtan-Maras, T., Arrigoni, J. (2007). Suvremeni pristupi poticanju dječje darovitosti s kreativnim radionicama. *Magistra Iadertina*, 2(1), 133-149.
- Sekulić-Majurec, A. (1995). Darovita djeca i obitelj: Istine i zablude. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4(4-5), 551-561.
- Sindik, J. (2010). Povezanost emocionalne kompetencije te mašte i empatije odgojitelja sa stavovima o darovitoj djeci. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVI(24), 65-90.
- Sindik, J., Elez, K. (2011). Mogućnost određivanja pouzdanosti i konstruktne valjanosti za tri skale procjene nekih aspekata darovitosti predškolske djece. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 47(1), 108-123.
- Skočić Mihić S., Dragičević J., Blanuša Trošelj D. (2016.) Kako roditelji potencijalno darovite djece percipiraju stručnu podršku u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju. U Zrilić, S. (Ur.), *Suvremeni pristup odgoju i obrazovanju darovite djece i učenika*, (95-111). Sveučilište u Zadru.
- Skupnjak, D. (2019). Socio-emocionalne osobitosti darovitih i moguće poteškoće. *Varaždinski učitelj: digitalni stručni časopis za odgoj i obrazovanje*, 2(2), 109-120.
- Vlahović-Štetić, V. (2007). *Daroviti učenici: teorijski pristup i primjena u školi*. Zagreb: IDIZ.
- Vukoslav, J., Sindik, J. (2010). Povezanost dimenzija tri mjerna instrumenta za procjenu darovitosti i neverbalne inteligencije predškolske djece. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 17(1-2), 149-175.
- Zrilić, S., Marin, D. (2017). Zakonski okvir odgoja i obrazovanja darovitih učenika u Republici Hrvatskoj. *Magistra Iadertina*, 12(1), 91-104.

ZAHVALA

Zahvaljujem obitelji na kontinuiranoj podršci koju su mi pružali na mom obrazovnom putu koji nikada ni ne prestaje. Također, zahvaljujem mentorici dr.sc. Jasni Kudek što mi je pomogla uspješno privesti kraju ovo poglavlje u životu.

„Ako odlučiš biti svoj, darovat ćeš svijetu nešto što dotad nikad nije imao.” - Edwin Elliot

IZJAVA O IZVORNOSTI ZAVRŠNOG RADA

Izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istoga nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)